

Подчеркивается, что выделенные элементы криминалистической характеристики находятся во взаимосвязи и взаимозависимости, что позволяет их использовать для построения следственных версий, определение направлений и организации расследования.

CRIMINALISTICS CHARACTERISTICS OF ILLEGAL LOGGING

E. Pylypenko

In the article was identified the main elements of criminalistics characteristic of illegal logging on the basis of analysis of materials investigation and judicial practice. Detailed information was given about the subject of a criminal assault, methods, traces, of the situation and the individual offender.

Illegal logging of timber has conventionally divided into two types depending on what are the purposes of the criminals: the illegal logging of forests, that do local people for their own needs (heating, construction, firewood for sale) and the illegal logging, that do groups of persons in significant amounts with a view to further commercialization. The timber of valuable specious is a typical subject of criminal assault. Criminal actions are also aimed at felling of coniferous trees.

It was found that the methods of illegal felling of forests had been completely structural and encompassed the complex of activities for the preparation, commit and concealment of crimes.

It was given detailed information for each of the distinguished elements of the method of crime. There were also indicated typical traces of the crime.

Particular attention was paid to the characteristics of the offender; it was indicated that the crime for the most part had a group character.

The aggregated information was provided about such typical places, time and climatic conditions in which the crimes are committed.

It was stated that in the future the content of highlighted elements of the criminalistics characteristic could be expanded depending on the development of law enforcement practice.

УДК 343.982.4

О. В. Шевченко

здобувач кафедри криміналістичних експертиз

*Навчально-науковий інститут № 2
Національної академії внутрішніх справ*

ПОНЯТТЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ТОВАРОЗНАВЧИХ ЗНАНЬ

У статті розкрито поняття спеціальних товарознавчих знань, зокрема визначені їх властивості, мета використання, суб'єктивні та об'єктивні умови практичного застосування, наведені критерії розмежування змісту загально відомих і спеціальних знань у галузі товарознавства. Спеціальні товарознавчі знання визначаються як сукупність знань та практичних навичок, набутих у результаті навчання, спеціальної підготовки та професійного досвіду, у галузі товарознавства, особою яка залучена як спеціаліст чи експерт з метою з'ясування обставин вчиненого кримінального правопорушення.

Ефективність розслідування кримінальних правопорушень багато в чому залежить від своєчасного використання спеціальних товарознавчих знань. Вони застосовуються не тільки в ході дослідження речових доказів, а й під час огляду місця події, обшуку, з метою виявлення доказів, а також вивчення причин і умов, що сприяли вчиненню розкрадань державного і приватного майна, шахрайств, вимагань. Зрозуміло, що ефективне використання товарознавчих знань, передбачає вирішення чисельних теоретичних, правових та процесуальних проблем. Однією із таких проблем є правильне з'ясування сутності й умов використання цих знань у кримінальному провадженні.

Метою даної статті є розкриття поняття спеціальних товарознавчих знань, зокрема, визначення їх властивостей, мети використання, суб'єктивних та об'єктивних умов практичного застосування, критеріїв розмежування змісту загальновідомих і спеціальних знань у галузі товарознавства.

Дослідження сутності спеціальних товарознавчих знань, передбачає аналіз загальних положень, які характеризують поняття спеціальних знань. Зазвичай, законодавець сам дає визначення термінів, які вживаються в правових нормах. Це наявне і в КПК України. Але, коли законом не визначено значення вживаного законодавцем терміну, тоді він вивчається юридичною наукою, яка розкриває його сутність. На жаль, маємо випадок, коли не розкрито значення термінів «спеціальні знання», та «спеціаліст» ні законодавцем, ні Верховним судом України, ні юридичною наукою.

Історію становлення та розвитку інституту спеціальних знань Б. В. Романюк, пов'язує з такими чинниками : а) розвиток загальнотеоретичних знань; б) виникнення і розвиток на базі загальнотеоретичних знань криміналістичних, судово-медичних, товарознавчих, мистецтвознавчих та інших прикладних (спеціальних) знань; в) залученням спеціалістів до процесу розслідування правопорушень; г) використанням наукових знань під час проведення експертних досліджень, результати яких виступають джерелами доказів у кримінальному провадженні [18, с. 37].

Викладені обставини стимулювали подальший розвиток наукових досліджень інституту спеціальних знань, що є методологічною основою для вироблення нових засобів, стратегії і тактики запобігання і розслідування кримінальних правопорушень.

У законодавстві поняття «спеціальні знання» вживаються у поєднанні з термінами «експерт», «спеціаліст», «експертиза», в ст. 69 КПК України, їх термінологічне значення стосовно діяльності експерта також не розкрито, при чому, цей термін вживається у видовому розмежуванні. В ст. 71 КПК України при визначенні прав і обов'язків спеціаліста, вказано про використання спеціалістом своїх спеціальних знань та навичок при застосуванні технічних або інших засобів. Така вказівка підкреслює допоміжну роль спеціаліста, під час досудового розслідування і судового розгляду.

У КПК України поняття «спеціальні знання» застосовується і в нормах, які регулюють проведення експертизи (ст. ст. 242, 243, 244, 332 КПК України).

Аналіз поглядів науковців на поняття «спеціальні знання» та «спеціаліст» показує, що вчені по різному підходять до їх визначення.

Так, А. М. Зінін об'єднує певні групи авторів, які акцентують увагу на два аспекти: а) їх загальний зміст; б) галузь застосування. При чому загальний зміст пов'язується з джерелом набуття знань – спеціальною підготовкою і наступною професійною діяльністю. Галузь застосування обумовлена потребами практики, які виникають при здійсненні правосуддя [6, с. 7].

Б. В. Романюк поділив усіх науковців, які розробляли проблему визначення спеціальних знань на п'ять груп: перша – вважає спеціальні знання не загальнодоступними; друга – що спеціальні знання тільки наукові; третя – розглядає спеціальні знання як такі, що відповідають сучасному рівню розвитку науки і можуть використовуватись у сфері кримінально-процесуальної діяльності; четверта – визначає спеціальні знання, базуючись на роді професійної діяльності за певною спеціальністю; п'ята – стверджує, що спеціальні знання відсутні у суб'єкта доказування [18, с. 41-45].

Представники усіх груп за запропонованою класифікацією, правильно оцінюють різні ознаки спеціальних знань. Зазвичай, визначаючи зміст спеціальних знань, науковці вказують принаймні на чотири аспекти: 1) характеристика знань, які створюють підґрунтя спеціальних знань; 2) структура спеціальних знань; 3) способи набуття спеціальних знань; 4) мета використання.

Існують різні підходи до визначення характеристики знань : це будь-які професійні знання [9, с. 8]; сукупність знань в певній галузі науки, техніці чи мистецтві [11, с. 17-18]; професійні знання, що відповідають сучасному рівню розвитку пізнання в науці, мистецтві чи ремеслі [7, с. 65]; систематизовані наукові знання [5, с. 12]; знання, які не відносяться до загальновідомих [16, с. 42]; наукові знання, які засновані теорією і закріплені практикою [8, с. 113-114]; теоретичні знання [17, с. 6]; сукупність відомостей [19, с. 202-204]; будь-які знання [22, с. 119]; сукупність науково-обґрунтованих відомостей окремого виду [18, с. 57], неправові, науково-професійні знання [2, с. 251-252]; знання які притаманні різним видам професійної діяльності [15, с. 46].

На думку О. О. Бондаренко – спеціальні знання – це сукупність знань у будь-якій сфері людської діяльності – науці, техніці, мистецтві, ремеслі і т. п., набуті у результаті спеціальної підготовки або професійного досвіду, які використовуються для отримання доказової чи іншої інформації, необхідної, для розкриття та розслідування злочинів [1, с. 6].

Б. В. Романюк, розглядає спеціальні знання як «сукупність науково обґрунтованих відомостей окремого (спеціального виду, якими володіють особи – спеціалісти у рамках будь-якої професії у різних галузях науки, техніки, мистецтва та ремесла, і, відповідно до норм кримінально-процесуального законодавства, використовують їх для успішного вирішення завдань кримінального судочинства» [18, с. 57].

Ю. Г. Корухов, формулює поняття спеціальних знань через їх сукупність в певній галузі науки, техніки чи мистецтва, які використовуються в доказуванні [11, с. 38].

Структура спеціальних знань поєднує у собі знання, навички і практичний досвід виконання певної роботи.

Так, на думку М. Г. Щербаковського, «спеціальні знання» – це професійні знання, отримані в результаті навчання, а також навички, здобуті особою у процесі практичної діяльності в різних галузях науки, техніки та інших суспільно-корисних галузях людської діяльності, що використовуються разом з науково технічними засобами при проведенні експертизи [26, с. 3].

Ряд вчених, які формулюють поняття «спеціальні знання», вказують рід професійної діяльності за якою формують ці знання.

З. М. Соколовський вважав, що віднесення знань до кола спеціальних залежить від того, в межах загальної чи спеціальної освіти вивчаються закономірності, що вирішуються в конкретному випадку. В основу визначення спеціальних знань він поклав поняття «професійної спеціальної підготовки» [19, с. 202].

Спеціальні знання – писав З. І. Соколовський – це сукупність відомостей, які отримані в результаті професійної спеціальної підготовки, що створюють для їх носіїв можливість вирішення питань в будь-якій галузі [19, с. 202].

Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкін, Ю. Г. Корухов, Є. Р. Росинська вважають, що спеціальними знаннями є «пізнання, набуті суб'єктом в професійній практичній діяльності шляхом спеціальної підготовки або професійного досвіду, засновані на системі теоретичних знань у відповідній галузі» [13, с. 398].

Вказуючи на спосіб отримання спеціальних знань, та наголошуючи на відповідності їх сучасному науковому та практичному рівню, надає своє визначення В. Ю. Шепітько. До спеціальних знань він відносить «будь-які знання та вміння об'єктивного характеру, отримані внаслідок вищої професійної підготовки, наукової діяльності, досвіду практичної роботи, що відповідають сучасному науковому та практичному рівню» [22, с. 119].

«Спеціальні знання – не загальновідомі у судочинстві наукові, технічні та практичні знання, набуті в результаті професійного навчання чи роботи за окремою спеціальністю особою, залученою як спеціаліст чи експерт, з метою сприяння слідству або суду в з'ясуванні обставин справи чи дачі висновку з питань, для вирішення яких потрібне їх застосування» – висловлюються В. К. Лисиченко та В. В. Циркаль [14, с. 22; 21, с. 8].

На думку В. І. Шиканова, спеціальними знаннями у кримінальному судочинстві прийнято називати «знання та практичний досвід, що необхідні для всебічного, повного й об'єктивного встановлення обставин, що входять в предмет доказування» [24, с. 5]. Але автор акцентує увагу на тому, що спеці-

альні знання не загальновідомі, тобто такі, що не входять в загальноосвітню підготовку громадян, а також не знання в галузі права пов'язані з кримінально-правовою оцінкою фактичних обставин кримінального провадження та з рішеннями процесуального характеру [23, с. 23]. На ознаці не загальновідомості, ґрунтуються також визначення спеціальних знань, що наводять О. О. Ейсман [27, с. 90-91] та Г. М. Надгорний [16, с. 42]. Наголошуючи на неправій природі спеціальних знань, пропонує своє визначення А. Ф. Волобуєв як «неправових науково-професійних знань і навичок, одержаних в результаті навчання і практичної діяльності в певній галузі, що використовуються для збирання і дослідження інформації під час розкриття і розслідування злочинів» [2, с. 251-252].

Визначаючи спеціальні знання як міжгалузовий інститут права, формулює визначення І. М. Сорокотягін : «Спеціальні пізнання – це знання, що відображають сучасний рівень розвитку певної галузі науки, техніки, мистецтва та ремесла, отримані в результаті спеціальної підготовки чи професійного досвіду, що не є загальнодоступними та загальновідомими і використовуються з метою встановлення істини у справі у випадку та в порядку, встановленому законом (кримінально-процесуальним, цивільно-процесуальним правом, адміністративно-процесуальним тощо)» [20, с. 15].

На важливість використання спеціальних знань в ході проведення судових експертиз наголошує М. Г. Щербаковський. На його думку «спеціальні знання – це професійні знання, отримані в результаті навчання, а також навички, здобуті обізнаною особою у процесі практичної діяльності в різних галузях науки, техніки та інших суспільно-корисних галузях людської діяльності, що використовуються разом з науково-технічними засобами при проведенні експертизи» [26, с. 3]. Однак, в цьому визначенні галузь використання спеціальних знань, неприпустимо обмежується тільки проведенням експертизи.

Загалом, запропоноване визначення правильно відображає суть спеціальних знань, але в ньому є неточності, які, до того ж, ускладнюють саме визначення: «будь-яка сфера людської діяльності» включає і діяльність людини у побуті. Натомість, побутові знання, не є науковими, як зазначалось раніше, до спеціальних не відносяться.

Саме галузі знань : наука, техніка, мистецтво, ремесло, що присутні у визначеннях багатьох криміналістів, на наш погляд, мають під собою наукове підґрунтя. Не можна погодитись з цього приводу з думкою В. М. Махова про те, що знання в мистецтві та ремеслі практично не використовуються в кримінальному судочинстві [15, с. 43-46]. Також важливим завданням використання спеціальних знань є не тільки розкриття та розслідування, а й запобігання правопорушень. Мета використання зводилась до потреб слідчої, судової та експертної практики, яка спрямована на виявлення, фіксацію, вилучення та дослідження доказів.

Використання спеціальних знань у слідчій і судовій практиці – завжди цілеспрямовано. Розкриття поняття, цільового призначення спеціальних знань в кримінальному судочинстві, має не тільки теоретичне, але й практичне значення. Спеціальні знання, що використовуються в межах кримінального процесуального законодавства, складають наукові основи слідчої і судової діяльності. Чітке визначення мети їх застосування, на кожній стадії кримінального процесу, важливе для правильного розуміння функцій і повноважень осіб, які використовують ті чи інші види знань, в передбачених законом процесуальних формах. Як зазначає В. В. Циркаль, «... правильне визначення мети і вдосконалення відповідно до неї способів і форм використання спеціальних знань, при розслідуванні окремих видів злочинів – одна з важливих проблем криміналістики» [21, с. 8]. Далі, розвиваючи думку, він поділяє цілі використання спеціальних знань, залежно від особливостей розслідування окремих видів злочинів на пізнавальні та допоміжно-технічні, деталізуючи кожную групу. Є. І. Зуєв, взагалі визначає мету використання спеціальних знань – «для підвищення ефективності розкриття, розслідування, запобігання та судового розгляду кримінальних справ» [7, с. 69] – як критерій їх відмежування від інших.

На суттєвому значенні спеціальних знань, наголошує В. К. Лисиченко, який визначає основні цілі використання даних науки, техніки та спеціальних знань як : 1) отримання необхідних відомостей, що слугують підставою для прийняття обґрунтованих рішень по справі; 2) використання знань спеціалістів для виявлення, закріплення, вилучення доказів і з'ясування спеціальних питань, що виникають при проведенні слідчих дій; 3) дослідження певних об'єктів і явищ для встановлення обставин, що мають значення для правильного вирішення справи [14, с. 20]. А. Ф. Волобуєв, В. Г. Гончаренко, М. Г. Щербаковський та інші визначають мету використання спеціальних знань як сприяння виявленню, фіксації та вилученню доказів, встановленню істини у кримінальній справі [2, с. 251-252; 3, с. 114; 25, с. 224].

Інші пов'язують мету використання спеціальних знань з формуванням доказової бази та розширенням можливостей доказування у провадженні. О. А. Кравченко розглядає значення використання спеціальних знань на двох рівнях, що відповідають процесу доказування : «збирання, дослідження та оцінка фактичних даних (перший рівень), а також формування, дослідження, оцінка та використання доказів (другий рівень)» [12, с. 13]. У цьому ж контексті Г. Ф. Горський відмічав, що використання досягнень науково-технічного прогресу «... розширює і поглиблює можливості доказового пізнання, в максимальній мірі об'єктивізує доказовий матеріал, що збирається у кримінальних справах, запобігає односторонності та тенденційності, впливає на швидкість та ефективність розкриття злочинів» [4, с. 34].

Розширюючи мету використання спеціальних знань за межі доказування, висловлює свою думку В. І. Шиканов : «... це або наукове дослідження тих чи інших об'єктів (обставин), яке дає можливість органам слідства та су-

ду отримати нові фактичні дані, що будуть розглянуті як судові докази (реалізовується, передусім, в процесуальній формі судової експертизи), або виконання обізнаними особами консультативно-довідкових функцій, або виконання спеціалістами робіт, допоміжно-технічного характеру» [24, с. 5].

Окремі вчені-криміналісти, пов'язують мету використання спеціальних знань не тільки з процесом розслідування правопорушень, а й з завданнями криміналістики, як науки. Так Г. І. Грамович писав: «Метою використання спеціальних знань є збирання доказової й орієнтуючої інформації, необхідної для розкриття, розслідування та запобігання злочинів, а також розроблення тактичних й технічних засобів і методів її отримання» [5, с. 12]. П. С. Елькінд зазначала: «Проблема використання досягнень науково-технічного прогресу в кримінальному судочинстві – це перш за все проблема криміналістична, бо сама криміналістика, як система наукових прийомів і засобів розкриття злочинів, виявлення злочинців, розслідування та розгляду справ про злочини, зосереджує цільове використання досягнень спеціальних наук – природничих і технічних» [28, с. 103]. Більшість з науковців звертають увагу на використання спеціальних знань на усіх стадіях і етапах кримінального судочинства. Ю. О. Калінкін пише, що при визначенні ролі та значення використання спеціальних знань, по тій або іншій справі, «... потрібно вказати, по-перше, на те, що сфера реалізації таких знань не обмежується будь-якою однією стадією кримінального процесу: вони використовуються в різних формах протягом усього процесу для реалізації тих завдань, що стоять перед кожною з його стадій і судочинством взагалі. По-друге, вони можуть застосовуватися на всіх етапах процесу доказування – при збиранні, перевірці й оцінці доказів» [10, с. 6].

О. Д. Соловйов вважає, що з позиції криміналістичної науки «... спеціальні судово-товарознавчі пізнання слід уважати теоретичним засобом розпізнавання і декодування ознак взаємодії події злочину з економічною системою господарюючого суб'єкта» [29, с. 163-164]. На нашу думку, зазначений критерій спеціальних знань (у публікації О. Д. Соловйова – спеціальних пізнань) є досить сумнівним, адже і судово-бухгалтерські знання підпадають під нього.

Отже, вищенаведене дало нам змогу дійти таких висновків:

1. Спеціальні товарознавчі знання є *систематизованими, науково обґрунтованими і / або практично апробованими*.
2. Спеціальні товарознавчі знання є *не загальновідомі у кримінальному судочинстві наукові, технічні і практичні знання*.
3. Спеціальні товарознавчі знання *набуваються у результаті професійного навчання і роботи за певною спеціальністю*.
4. Спеціальні товарознавчі знання *не можуть включати юридичних знань*.
5. Сумнівною є доцільність визначення спеціальних знань лише як спеціальних вмінь та навичок. Адже, виключення із структури спеціальних

знань, професійних теоретичних знань, – створює ілюзію існування двох видів професійних знань. Лише поєднання, навіть правильніше синтез теоретичних і практичних основ, утворює спеціальні знання.

6. Недоцільним є розмежування термінів «спеціальні товарознавчі знання» і «спеціальні товарознавчі пізнання». Найбільш прийнятним у кримінальному судочинстві є використання терміну «спеціальні товарознавчі знання», адже «знання» є результатом пізнання. Загальновідомо, що в сучасній філософії – пізнання є процесом отримання людиною нового знання, тобто фактично знання є результатом пізнання. І законодавець, і суб'єкти кримінального судочинства повинні дотримуватися одноманітної термінології, щоб не допускати виникнення проблем з її використанням.

7. Спеціальні товарознавчі знання стають такими в *результаті потреби їх використання під час виконання завдань кримінального судочинства працівником оперативного підрозділу, слідчим, прокурором, суддею або судом у кримінальному процесі*. Вирішення питання про використання спеціальних товарознавчих знань для формування, перевірки і оцінки доказів у кримінальному провадженні відноситься до компетенції працівника оперативного підрозділу, слідчого, прокурора, судді і суду. Законодавець не вимагає від осіб, які здійснюють правосуддя, обов'язкового залучення спеціальних товарознавчих знань.

8. Основними користувачами спеціальних знань у кримінальному процесі є *спеціаліст або експерт*.

9. Спеціальні товарознавчі знання використовуються під час *дослідження товарних (споживчих) властивостей виробів з метою визначення їх фактичного стану або (та) їх вартості*. Метою використання спеціальних товарознавчих знань, може бути лише вивчення причин та умов, що призвели до зниження якості, псування, невинуватених втрат товарів, до зміни ваги останніх та виникнення на них пошкоджень. За інших обставин, експерти та спеціалісти можуть визначити деякі причини та умови вчинення кримінального правопорушення, використовуючи властивості різноманітних товарів і продукції (наприклад, гігроскопічність шкіряних виробів, пряжі, паперу і т. ін.), порушення спеціальних правил складування та транспортування товарів і продукції і т. ін. Такі обставини, зокрема, можуть встановлюватися в ході розслідування окремих злочинів у сфері господарської та службової діяльності, крадіжок та розкрадань майна [31, с. 17-20].

10. Спеціальні товарознавчі знання, *дають можливість виконувати завдання кримінального судочинства і в кінцевому рахунку можуть самі бути джерелами доказів*.

Висновки. На підставі вищенаведеного пропонуємо визначення *спеціальних товарознавчих знань – це система науково обґрунтованих і / або практично апробованих, не загальновідомих у кримінальному процесі, товарознавчих знань теоретичного і прикладного характеру, набутих у результаті навчання та роботи за певною спеціальністю, які використовуються*

експертом або спеціалістом для дослідження товарних (споживчих) властивостей виробів з метою визначення їх фактичного стану або (та) їх вартості, в ході вирішення завдань кримінального судочинства.

Перелік посилань

1. *Бондаренко О. О.* Процесуальний статус обізнаних осіб та їх правовідносини з дізнавачем і слідчим у кримінальному судочинстві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / Нац. ун-т внутрішніх справ О. О. Бондаренко. Харків, 2004. 20 с.
2. *Волобуєв А. Ф.* Проблеми методики розслідування розкрадань майна в сфері підприємництва. Харків, 2000. 336 с.
3. *Гончаренко В. И.* Использование данных естественных и технических наук в уголовном судопроизводстве (методологические вопросы): монография. Киев, 1980. 160 с.
4. *Горский Г. Ф.* Некоторые проблемы уголовно-процессуального доказывания в свете научно-технического прогресса // Проблемы доказывания в советском уголовном процессе. Воронеж, 1978. С. 30-41.
5. *Грамович Г. И.* Тактика использования специальных знаний в раскрытии и расследовании преступлений: учеб. пособ. / МВШ МВД СССР. Минск, 1987. 66 с.
6. *Зинин А. М.* Криминалист в следственных действиях: учеб.-практ. пособие. Москва, 2004. 144 с.
7. *Зуев Е. И.* Совершенствование использования познаний следственными аппаратами органов внутренних дел // Повышение эффективности использования криминалистических методов и средств расследования преступлений: тр. Акад. МВД СССР. Москва, 1985. С. 60-69.
8. *Зуйков Г. Г.* Общие вопросы использования специальных познаний в процессе предварительного расследования // Криминалистическая экспертиза / НИИРИО ВШ МООП РСФСР. Москва, 1966. Вып. 1. С. 110-119.
9. *Ищенко П. П.* Специалист в следственных действиях (уголовно-процессуальные и криминалистические аспекты). Москва, 1990. 159 с.
10. *Калинкин Ю. А.* Участие в уголовном судопроизводстве лиц, обладающими специальными познаниями: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / Академия МВД СССР. Москва, 1981. 20 с.
11. *Корухов Ю. Г.* Правовые основания применения научно-технических средств при расследовании преступлений: лекция для студентов ВЮЗИ. Москва, 1974. 46 с.
12. *Кравченко О. А.* Застосування спеціальних знань у доказуванні на досудовому слідстві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / Київ. нац. ун-т внутрішніх справ. Київ, 2003. 20 с.
13. *Криминалистика: учебник для вузов* / Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Корухов, Е. Р. Россинская. Москва, 2000. 990 с.
14. *Лисиченко В. К., Циркаль В. В.* Использование специальных знаний в следственной и судебной практике: учеб. пособ. Киев, 1987. 100 с.
15. *Махов В. Н.* Использование специальных знаний сведущих лиц при расследовании преступлений. Москва, 2000. 296 с.
16. *Надгорный Г. М.* Соотношение специальных и юридических знаний // Криминалистика и судебная экспертиза: респ. межвед. сб. науч.-метод. работ. Киев, 1980. Вып. 28. С. 14-19.

17. *Пиріг І. В.* Теорія і практика використання спеціальних знань при розслідуванні розкрадань вантажів на залізничному транспорті: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / Київ. нац. ун-т внутрішніх справ. Київ, 2006. 20 с.
18. *Романюк Б. В.* Сучасні теоретичні та правові проблеми використання спеціальних знань у досудовому слідстві: монографія / НАВС України. Київ, 2002. 196 с.
19. *Соколовський З. М.* Понятія спеціальних знань. К вопросу об основаниях назначения экспертизы // Криминалистика и судебная экспертиза: республ. межвед. сб. науч.-метод. работ. Киев, 1969. Вып. 6. С. 202-210.
20. *Сорокотягин И. Н.* Криминалистические проблемы использования специальных познаний в расследовании преступлений: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.09 / Екатеринбургский гос. ун-т. Екатеринбург, 1992. 30 с.
21. *Циркаль В. В.* Тактика производства следственных действий с участием специалистов: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Киев, 1992. 19 с.
22. *Шенітько В. Ю.* Довідник слідчого. Киев, 2001. 203 с.
23. *Шиканов В. И.* Актуальные вопросы уголовного судопроизводства и криминалистики в условиях современного научно-технического прогресса. Иркутск, 1978. 200 с.
24. *Шиканов В. И.* Использование специальных познаний при расследовании убийств: учеб. пособие. Иркутск, 1976. 282 с.
25. *Щербаковський М. Г., Кравченко О. А.* Напрямки удосконалення процесуального положення і функцій спеціаліста та експерта в проєкті кримінально-процесуального кодексу України // Вісник Запорізького юридичного інституту. 2000. № 3. С. 224-229.
26. *Щербаковський М. Г.* Тактика проведення судових експертиз: лекція / Нац. ун-т внутрішніх справ. Харків, 2004. 36 с.
27. *Эйсман А. А.* Заключение эксперта (структура и научное обоснование). Москва, 1967. 152 с.
28. *Элькинд П. С.* Цели и средства их достижения в советском уголовно-процессуальном праве. Ленинград, 1976. 144 с.
29. *Соловьев О. Д.* Специальные познания и их использование при выявлении признаков фальсификации ювелирных изделий // Вестник Нижегородской академии МВД России. 2014. № 3 (27). С. 163-164.
30. *Щербаковський М. Г.* Сущность специальных знаний как критерий разграничения компетенции следователя, специалиста и эксперта // Экспертное обеспечение правосудия: проблемы теории и практики: материалы науч.-практ. конф. Симферополь, 2006. С. 72-77.
31. *Архіпов В. В.* Судово-товарознавча експертиза товарів народного споживання та послуг. Теорія та практика: навчально-практичний посібник. Киев, 2008. 305 с.

ПОНЯТИЕ СПЕЦИАЛЬНЫХ ТОВАРОВЕДЧЕСКИХ ЗНАНИЙ

О. В. Шевченко

В статье раскрыты понятие специальных товароведческих знаний, в частности определены их свойства, цели использования, субъективные и объективные условия практического применения, приведены критерии разграничения содержания специальных и общеизвестных знаний в области товароведения.

Эффективность расследования уголовных правонарушений во многом зависит от своевременного использования специальных товароведческих знаний. Они применяются не только в ходе исследования вещественных доказательств, а и во время осмотра места

происшествия, обыска, с целью выявления доказательств, а также изучения причин и условий, которые способствовали совершению хищений государственного и личного имущества, мошенничеств. Эффективное использование товароведческих знаний предусматривает решение многочисленных теоретических, правовых и процессуальных проблем. Одной из таких проблем является правильное выяснение сущности и условий использования этих знаний в уголовном судопроизводстве.

В законодательстве понятие «специальные знания» употребляется в сочетании с терминами «эксперт», «специалист», «экспертиза». В ст. 69 КПК Украины их терминологическое значение относительно деятельности эксперта также не раскрыто. В ст. 71 КПК Украины при определении прав и обязанностей специалиста, указано об использовании специалистом своих специальных знаний и навыков при применении технических или других средств. Такое указание подчеркивает вспомогательную роль специалиста во время досудебного расследования и судебного разбирательства.

При определении специальных знаний, предлагается принимать во внимание, что: специальные знания не являются профессиональными для следователя, прокурора, следственного судьи, за исключением специальных юридических наук и знаний в области криминалистической техники, специальные знания – не юридические; специальные знания должны базироваться на достижениях науки и не могут быть общеизвестными; по способу получения, специальные знания приобретаются путем теоретического усвоения определенной информации или периодическими практическими занятиями отдельным видом работы, понятие «специальные знания» охватывает также практические умения и навыки; общая цель использования специальных знаний – это содействие выполнению задач уголовного судопроизводства.

Под специальными товароведческими знаниями предлагается понимать совокупность знаний и практических навыков, приобретенных в результате обучения, специальной подготовки и профессионального опыта, в области товароведения, лицом которое привлечено в качестве специалиста или эксперта с целью выяснения обстоятельств совершенного уголовного правонарушения.

CONCEPT OF SPECIAL KNOWLEDGE OF GOODS

O. Shevchenko

In the article is opened the concept of special knowledge of goods, their properties, purpose of the use, subjective and objective conditions of practical application, and criteria for distinguishing the content of special and well-known knowledge in the field of commodity science.

Efficiency of the investigation of criminal offences largely depends on the timely use of special commodity knowledge. They are used not only in the investigation of physical evidence but also during the inspection of the scene of incident, the search, for the purpose of revealing the evidence as well as studying the reasons and conditions that contributed to the theft of state and personal property, frauds. The effective use of commodity knowledge provides for the solution of numerous theoretical, legal and procedural issues. One of such problems is the correct clarification of the essence and conditions for using this knowledge in criminal proceedings.

In the legislation the notion of “special knowledge” is used in a combination with terms “expert”, “specialist”, “examination”. In Article 69 of the Criminal Procedural Code of Ukraine their terminological definition is also not opened concerning the activity of the expert. In Article 71 of the Criminal Procedural Code of Ukraine at determination of the rights and obligations of a specialist, it is indicated that a specialist uses specialized knowledge and skills when using technical or other means. Such instructions emphasize the supportive role of a specialist during pre-trial and trial investigation.

In determining special knowledge, it is suggested that: special knowledge is not professional for the investigator, the public prosecutor, the investigative judge, except for special legal sciences and knowledge in the field of forensic technology, special knowledge - is not juridical; special knowledge should be based on achievements of a science and cannot be well-known; by the method of obtaining, special knowledge is acquired through the theoretical assimilation of certain information or periodic practical training by a particular type of work, the concept "special knowledge" also covers practical skills; the general purpose of using specialized knowledge is to promote the fulfillment of tasks of criminal trial.

On the special commodity knowledge it is suggested to understand the set of knowledge and practical skills acquired as a result of training, special training and professional experience in the field of commodity science by a person who is involved as a specialist or an expert in order to find out the circumstances of the criminal offence.

УДК 343.982.4

Н. Д. Кулінич
здобувач кафедри криміналістичних експертиз

*Навчально-науковий інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ АРХЕОЛОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ В УКРАЇНІ

У статті зазначено, що однією з проблем є повільне прийняття нормативно-правових актів протидії протиправним посяганням на культурні цінності. Автором визначені основні завдання законодавства України про охорону археологічної спадщини.

Пропонується терміново ввести у Кримінальний кодекс України термін «скарбошукацтво», кримінальну відповідальність за сприяння посадових осіб усіх рівнів скарбошукачам, за використання металодетекторів незареєстрованих у поліції. Запропоновано на законодавчому рівні розробити механізм переведення земель з пам'ятками археології в землі історико-культурної спадщини.

Україна володіє унікальною історичною спадщиною, особливе місце якої займають пам'ятки археології. Адже саме вони можуть розповісти про побут і традиції наших предків, що безумовно, сприяє самоідентифікації нації та забезпечує сталий розвиток нинішнього та майбутнього поколінь.

Варто звернути увагу на те, що українська земля, за дослідженнями науковців у галузі археології, є однією з найбагатших на археологічні пам'ятки серед країн Європи [12]. На сьогоднішній день, майже півтори тисячі міст і селищ, та понад восьми тисяч сіл України мають цінні об'єкти культурно-історичної спадщини. Тільки на державному обліку перебуває понад сто сорок тисяч пам'яток, із них майже 49,8 % – пам'ятки археології [11].